

crkva u svijetu

PRINOSI

ŽIVOT I DJELO IVANA PAŠTRIĆA¹

Ivan Golub

U maticama krštenih u Splitu pod nadnevkom 15. lipnja 1636. stoji: »Zuanne figliolo di ms Antonio Pastrich et di Sua Consorte Ivanizza, fu Battezzato da me D. Andrea Reggio, li Compari Sr Francesco Capogrosso et D. Margarita Consorte di Sr Paulo De Caris.«²

Kao dječak Ivan je pokazivao izuzetnu nadarenost. To je potaklo njegovog starijeg brata Jeronima, koji je kao svećenik djelovao u Mlecima, da uzme k sebi mlađeg brata i providi kako bi ovaj dane darove razvio. Jeronim je ponajprije osigurao malom bratu Ivanu pouku u jezicima, i to latinskom, grčkom i hebrejskom. Spominjući se kao starac tih ranih dana pisat će Ivam u uvodu u svoju hebrejsku gramatiku kako ga je u Mlecima hebrejski podučavao jedan njemački rabin i uvodio ga u to da se može služiti hebrejskom Biblijom koja nije imala masoretske vokalne znakove.

Izuzetan uspjeh što ga je dječak postigao bio je razlogom da je 1648. iz Mletaka poslan u Rim kako bi se usavršio u hebrejskom i grčkom.

Ivan stiže u Rim 2. kolovoza 1648. Stupa zahvaljujući pokroviteljstvu Jurja Jurjevića (Georgicea), krčkog biskupa, u Zavod Neofita i Transmarina kao konviktor, stipendiran iz ostavštine kardinala Ubalдина. U Zavodu su se nalazili i novoobraćeni Židovi. Studij hebrejskoga nastavlja pod vodstvom Ivana Nicheoa (Nikić?) iz Herceg-Novoga i hebrejista Giulija Bartoloccija. Humanističke nauke polazi na Rimskom kolegiju od 1649. Godine 1654. u kasnu jesen prelazi u Grčki zavod sv.

¹ Uvodno predavanje na komemorativno-znanstvenom skupu u splitskoj Teologiji povodom 350. obljetnice Paštrićeva rođenja.

² Ivan Golub, *Ivan Paštrić. Prinosi za životopis Ivana Paštrića (1636—1708)*, Poljički zbornik I, Zagreb 1968, str. 209.

Atanazija u Rimu. Među rođenim Grcima uči grčki jezik, grčku knjigu i kontroverzije između Grčke i Rimske Crkve. Studij teologije zaključuje 1658. blistavom obranom teza u crkvi Grčkog zavoda sv. Atanazija, u prisutnosti kardinala Francesca i Antonija Barberinija, te bude promaknut na stupanj doktora teologije. Zaređen je za đakona 3. lipnja 1659, a poslije i za svećenika.

Ne vraća se, međutim, u Mletke, u Nabožni dom katekumena, gdje se uostalom više i ne nalazi njegov brat Jeronim, koji se preselio u Rim da djeluje u hrvatskoj crkvi i Kongregaciji sv. Jeronima. Ivan se naime odlučio za misionarski poziv. Stavlja se na raspolaganje Kongregaciji za širenje vjere. Kongregacija ga, međutim, ne šalje u misije, već ga zapošljava u svojim rimskim ustanovama.

Od 1659. Ivan Paštrić radi u tiskari Kongregacije za širenje vjere kao korektor latinskih, grčkih i hebrejskih knjiga. Pomaže Leonu Allatiusu kao prevodilac grčki pisanih pisama što ih je dobivala Kongregacija. Početkom 1669. postaje ravnateljem kongregacijine tiskare, najslijedivši preminuloga Allatiusa.

Kad je uskoro najodličnija stolica Urbanova zavoda za širenje vjere, katedra za polemičko bogoslovlje iliti dogmatiku bila ispraznjena, jer je sv. Oliver Plunket imenovan biskupom, katedru dobiva 10. rujna 1669, na preporuku teologa konventualca Lorenza Brancatija, Ivan Paštrić i na njoj ostaje do odlaska u mirovinu 1700. godine.

Inocent XI, poznat po zahtjevnosti kod imenovanja na razne službe, postavlja Ivana Paštrića za »apostolskog pisca hebrejskog jezika« u Vatikanskoj apostolskoj biblioteci, kao nasljednika hebrejista i Paštrićeva učitelja Giulija Bartollocija. Paštrić je zadužio vrijednim prionicama hebrejski, grčki i slavenski fond Vatikanske biblioteke.

Ivan Paštrić je 1671. s Giovannijem Ciampinijem utemeljio u Rimu Akademiju koncila, koja je išla za upoznavanjem predaje i za produbljivanjem bogoslovne misli. Paštrić je bio njezinim doživotnim ravnateljem.

Literarni rad — poglavito stihovni na latinskom i talijanskom jeziku — doveo je Paštrića 1691. godine i u književnu akademiju Arkadiju, pola godine nakon njezina osnutka. Paštrić je i prevodio stihove s grčkoga i hebrejskoga. Tumačio je i neke stihove Ilijade i Eneide.

Kao pedesetogodišnjak, g. 1686, po nalogu Kongregacije za širenje vjere, Paštrić prianja uz redigiranje glagoljskoga brevijara, koji će izaći u Rimu 1688, te glagoljskog misala koji izlazi 1706. godine. Tom prilikom izrađuje »sumu glagoljaštva«: »De Missalis, Breuirarij Illyrici Romani et similibus divinatorum officiorum origine, caractere, continuatione, scriptione, impressione, usu et locis, ac modo intelligendi scripta, et impressa, officiaque noua uertendi«. Važno ovo djelo, ostalo u rukopisu, zagubilo se. Postoji samo kmjni nabačaj djela i nepotpun prijepis. U priredivanju glagoljskih liturgijskih knjiga Paštrić ide već utrim putem rusifikacije i odbacuje glasove koji su se javljali u prilog čistog govornoga hrvatskog jezika u liturgiji.³

³ Ivan Golub, *Rad Ivana Paštrića na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga*, Slovo, br. 21: Glagoljica — jedanaest stoljeća jedne velike tradicije, Zagreb 1971, str. 377—387.

Posljednje dvije godine života Ivan Paštrić vodi, kao predsjednik, hrvatsku Kongregaciju sv. Jeronima u Rimu. Umro je 20. ožujka 1708, a sunarodnjaci su mu u narodnoj crkvi sv. Jeronima u Rimu postavili ploču:

JOANNI ABB: PASTRITIO SPALATENSI
IN COLLEGIO VRBANO DE PROPAGANDA FIDE
THEOLOGIAE POLEMICAE LECTORI EMERITO
ACADEMIAE DE CONCILIIIS INSTITUTORI
OMNIGENA ERUDITIONE EXOTICISQ: LINGVIS ORNATIS:
OB: XIII. KAL. APRIL: MDCCVIII

Djelo

Što je čovjek tolike erudicije kakav je bio Ivan Paštrić ostavio napismeno? Ponajprije, mnogo spisa u rukopisu. To su, naravno, najvećma djela iz onih područja u kojima je Paštrić bio najviše verziran i iz djelatnosti kojima se najviše bavio. Konkretno to su traktati dogmat-ske ili polemičke teologije (*De Sacra Sriptura et traditionibus, De natura theologiae synopsis, De iustitia originali, De Deo et angelis, De incarnatione, De Ecclesia et angelis, De sacramentis...*)

Što se pak hebrejistike tiče, Imbonati u svojoj *Bibliotheca Latino-hebraica* donosi listu od ravno 70 Paštrićevih rukopisnih radova koji idu od hebrejske i sirske gramatike, preko biblijske arheologije i geografije, do talmudistike i doktrinarne polemike.⁴ Zanimao se Paštrić i za glazbu.

Što je od svega toga objavljeno? Malo, vrlo malo.

Paštrić je tiskao zapravo samo jedno djelo *Patenaе argenteae mysticae*⁵ i to kao sedamdesetogodišnjak. Dao je također svoj doprinos magistralnom Bartoloccijevu djelu »*Bibliotheca magna rabbinica*«. ⁶ Upitan pak za stručno mišljenje o jednoj povjesno-teološkoj kontroverziji od Bonaventure Sant'elia. Paštrić je napisao odgovor u obliku opsežnog izdjelka koji je Sant'elia tiskao u svojem djelu *Synopsis oecumenicorum orientalium conciliorum*,⁷ a dvadesetak godina poslije pretiskao ga je Domenico Bernino u svojem djelu *Historia di tutte l'eresie*.⁸ Korespondencija među znanstvenicima tada je bila na neki način ono što su danas znanstvene revije: stručnjaci su u pismima pripočivali svoja istra-

⁴ Carolus Ioseph Imbonatus, *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romae, Ex Typographia Sacrae Congregationis de Propaganda Fide MDCXCIV, str. 123—128.

⁵ *Patenaе argenteae Mysticae*, quae utpote divi Petri Chrysologi Foro-Corneliensis civis, atque Ravennatis Archiepiscopi munus, Foro-Cornelii in Cathedrali Ecclesia Sancti Cassiani Martyris collitur, descriptio et explicatio. Ubi etiam alia ad eundem Antistitem spectantia perpeduntur. A Joanne Pastritio Dalmata Spalatensi, Philosophiae ac Sacrae Theologiae Doctore, atque in Romano de Propaganda Fide Collegio Theologiae Polemicae Lectore etc. Romae MDCCVI, Typis Antonii de Rubei in Platea Cerensi.

⁶ *Bibliotheca magna rabbinica de scriptoribus, et scriptis hebraicis ordine alphabetico hebraice et latine digestis* (...) Auctore D. Julio Bartoloccio, sv. III, Romae 1683.

⁷ Bonaventura Sant'elia, *Synopsis oecumenicorum orientalium conciliorum*, Romae 1685, str. 167—222.

⁸ Domenico Bernino, *Historia di tutte l'eresie*, Roma 1706, str. 298—312.

živanja, osvrtni se uzajamno na svoje radove. Moguće je da je Paštrić uz naveden primjer i druge znanstvenike obogatio pismima koja sadržavaju zapravo prave znanstvene elaborate o predmetu konzultacije.

Paštrić je i onima koji su ga usmeno pitali za stručni savjet, jer su skupa živjeli u Rimu, bogato dijelio usmeno od svojega blaga i davao iz svoje knjižnice, a ovi su to utkali u svoja djela. Izrazit primjer je Giulio Morosini. On piše u svojem djelu *Via della fede*:

»Gospodin don Ivan Paštrić (...) bio je uvijek tako dobar da je kroz šest nepretrgnutih godina ne samo slušao što sam dotičnog dana sastavljao nego mi je često davao savjeta plemenitom erudicijom u stvari o kojoj se radilo: posuđivao mi je također različite knjige, iz kojih sam se mogao obilno poučiti. No priznajem da su me mnogo više nego čitanje tih knjiga obogaćivali učeni govori njegovih usta. A nije čudo jer on je, kako sam rekao drugom zgodom, i kako govore naobraženi ljudi Rima, vrlo vješt svakoj znanosti, vlada s više jezika: talijanskim, ilirskim, latinskim, grčkim, hebrejskim i drugima.«⁹

S tim u vezi postavlja se pitanje zašto Paštrić nije tiskao više svojih radova, pogotovo kad je u znanstvenim krugovima bio toliko priznat, kad je prijateljevao s moćnicima i uglednicima, kardinalima i samim papom, kad je niz godina radio u višejezičnoj tiskari Zhora za širenje vjere, kad je bio profesorom ustanove kojoj je ta jedinstvena tiskara pripadala, kad nisu izostajali poticaji kao onaj sv. Grgura Barbariga, kardinala Padove, koji nagovara Paštrića da izradi teološko djelo koje bi služilo u školama kao *suma* crkvenog obrazovanja. Pitanje zašto Paštrić nije objavljivao postavljao je već i njegov suvremenik Perri-mezzi:

»Budući da je bio tako duboko naobražen u svim vrstama znanja i iskreno voljen u Rimu od svih redova, uvijek mi je bilo jako začudno što sam ga poznavao posvema tuđa i daleka i od podražaja da dade na svjetlo koji svoj porod, čije slatke podstreke osjeća svaki književnik, poznavao sam ga tuđa i daleka od želje da iskoristi sretnu priliku, a veoma je malo onih koji žele od toga izuzeti. U jednoj se samo prilici izuzeo od svoje tako stroge odluke, a ta je bila da ugodi svom predragom prijatelju opatu Antoniju Ferriju, plemiću iz Imole. Na njegov poticaj izdao je u Rimu štampom Antonija de Rossija 1706. knjigu u četvrtini pod naslovom *Patenaë Argenteae Mysticae*. (...) Budući da nije bio tako sretno ruke na jeziku kao na peru, s knjigama koje bi bio objelodanio, stekao bi više slave od one koju je zavrijedio svojim govorima. A ipak unatoč tomu nikad ga se nije moglo skloniti da tiska koju stvar od tolikih što ih je pisao; tako da kad bi bio htio objaviti samo postile što ih je pravio po svojim knjigama, mogao bi bio od njih oblikovati više svezaka; povrh odgovora koje je bez pripravljanja davao na svaku poteškoću koja mu je bila iznesena, i na svaku sumnju koja mu je iskazana, pri čemu se čovjek divio prebogatom zakladu znanja, premda bi čovjek želio bistriji kanal kojim bi ono izlazilo.«¹⁰

⁹ *Via della fede mostrata à gli Ebrei da Giulio Morosini Venetiano Scrittore della Biblioteca Vaticana nella Lingua Ebraica, e Lettor della medesima nel Collegio de Propaganda Fide, divisa in tre parti* (...). In Roma nell' Anno MDCLXXXIII. Nella Stamperia della Sacra Congr. de Prop. Fide, sv. I, s. p.

¹⁰ Giuseppe Maria Perrimezzi pod svojim arkadijskim imenom Alcandro

Ivan Paštrić se velikodušnim davanjem od svog znanja i osjećanja upisivao u živote ljudi. O tome svjedoči nadalasve njegova opsežna korespondencija.

Dodiri

Golema, raznim jezicima pisana korespondencija što se čuva u književnoj ostavštini Ivana Paštrića govori o njegovim brojnim, čestim i znamenitim vezama sa suvremenicima.¹¹ Paštrić se dopisivao s umjetnicima i učenjacima, akademikima Arkadije: Giovannijem Battistom Zappijem, pjesnikom, jednim od utemeljitelja Arkadije; s Giovannijem Lancisijem, utemeljiteljem još danas postojeće knjižnice »Biblioteca Lancisiana« u Rimu; s arheologom Giovannijem Ciampinijem, koji Paštrića naziva svojim učiteljem. Paštrić je bio u vezi s Leonom Allatiusom, piscem teoloških kontroverzija između Latinske i Grčke Crkve; sa svojim učiteljem hebrejstom Giulijem Bartollocijem. S kardinalom Casanateom, utemeljiteljem još danas postojeće knjižnice »Biblioteca Casanatense«, Paštrića je vezivao rad na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga. Pržno prijateljstvo vezalo je Ivana Paštrića i sa sv. Grgurom Barbarigom, nadbiskupom Padove, kojemu je Paštrić bio savjetnikom, posebice u organiziranju odgoja i obrazovanja u padovanskom sjemeništu.¹² Paštrić je bio prislan i s Giovannijem Francescom Albani-jem, budućim papom Klementom XI. A Prospero Lambertini, poslije papa Benedikt XIV, bio je Paštrićev prijatelj i s njime se dopisivao. Postavši papom, obnovio je Akademiju koncila, koja se smrću svog osnivača Ivana Paštrića bila utrнула.

Svojim pismima, koja su tada dijelom nadomještala ono što danas daju časopisi, Paštrić je izlagao svoje nazore i davao stručna mišljenja, tako npr. ekspertize iz područja epigrafike i orijentalistike u pismima Guillaumeu Bonjouru.¹³ Paštrić se znao i s G. G. Leibnizom.

U Rimu je Paštrić podržavao veze sa svojim sunarodnjacima, tako sa Stjepanom Gradićem, bibliotekarom Vatikanske knjižnice, i s Ivanom Lučićem, a znao je i Jurja Križanića.

Pismene veze je održavao sa svojim nekadašnjim učenicima Vic-
kom Zmajevićem, poslije zadarskim nadbiskupom, Krstom Pejkićem, piscem teoloških kontroverzija. Dopisivao se s Andrijom Zmajevićem, nadbiskupom barskim, koji će prevesti neke Paštrićeve talijanske stihove na hrvatski.

Condileo napisao je nekoliko stranica u spomen Ivana Paštrića za djelo *Notizie storiche degli Arcadi morti* G. M. Crescimbenija, Roma 1720, sv. II, str. 146—153.

¹¹ Ivan Golub, Ivan Paštrić i njegovi suvremenici, Kačić, Split 1971, br. 4, str. 161—169; Ivan Golub, Rukopisna ostavština Ivana Paštrića u Vatikanskoj knjižnici (Fondo Borgiano Latino). *Arhivski vjesnik* 11—12, (Zagreb 1968—1969) 405—427.

¹² *Sebastiano Quarantadue lettere del Cardinale Beato Gregorio Barbarigo a Giovanni Pastrizio*, Padova 1938.

¹³ Ivan Golub, *Pisma Ivana Paštrića Guillaumeu Bonjouru iz područja epigrafike i orijentalistike sačuvana u »Biblioteca Angelica« u Rimu*, Filologija br. 10, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1980—81, str. 137—140.

Svjedočanstva

O Ivanu Paštriću kao čovjeku i učenjaku i pjesniku suvremenici su dali lijepa svjedočanstva.

Literarni rad zacijelo doveo je Paštrića u krilo tek osnovane književne Akademije Arkadije. Kakvo tu mjesto zauzimaju njegovi radovi svjedoči očevidac Perrimezzi:

»Dolazio je često, i gotovo na svim sastancima imao je zadovoljstvo da bude među prvima«. ¹⁴

Giulio Bartolucci, autor prve i do dana današnjega aktuelne i reprintom izdavane bibliografije postbiblijske hebrejistike *Bibliotheca magna rabbinica*, govoreći u svom monumentalnom djelu o suvremenim znaocima hebrejistike u Rimu, na najviše mjesto stavlja Paštrića:

»Prvo mjesto, smatram, drži prejasni muž, prečasní gospodin, gospodin Ivan Paštrić (...) veoma vješt hebrejskom jeziku, i vrlo vičan tumačenju Talmuda«. ¹⁵

O nedvojbenoj odličnosti Paštrićeva hebrejističkog znanja svjedoči činjenica da su crkvene vlasti između sviju tadanjih znalaca židovstva i rabinizma izabrale Ivana Paštrića da bude stručni cenzor magistralnog djela svojega nekadanjeg učitelja Giulija Bartoloccija. A nije bez značenja i to da je Bartoloccija, kao pisca hebrejskog jezika, u Vatikanskoj biblioteci naslijedio upravo Ivan Paštrić.

S uspjehom je Ivan Paštrić vodio Akademiju koncila, kao suosnivač, koja je okupljala i znanstvenike tadašnjega Rima.

»Kakva dakle slava« — bilježi Perrimezzi — »proizlazi za Paštrića odatle što se nalazio među tako prejasnim i veoma uvažanim ljudima? I kakve li također slave što je kroz toliko godina upravljao, ravnao jednom čuvenom Akademijom i podržavao je. A istina je to da je Akademija, čim je Paštrić umro, počela opadati, dok se nije svela na sjenu onog velikog tijela što ga je donedavno tvorila u Rimu«. ¹⁶

Kao čovjek Ivan Paštrić je bio istinski dobar, veoma obrazovan, bistar i izuzetno skroman. Njegov suvremenik Giuseppe Valetta kaže za nj da je čovjek izuzetan po učenosti i divan po dobroti.

Čudno je da taj i takav Paštrić, sposoban i zaslužan, povezan prijateljstvom s učenjacima, moćnicima i hijerarhima tadanjeg Rima, prijatelj samog pape, nije promaknut više na hijerarhijskoj ljestvici. To si je pitanje postavljao već i Paštrićev suvremenik Perrimezzi:

»Nije manje čudnovato bilo to što je toliko zaslužio u Rimu, a nikad ništa nije tražio... Štoviše, bio je daleko od toga bilo da što traži bilo da što primi, tako da se živo radovao sa svojim prijateljima, kad su odbijali kakvo dostojanstvo, a izražavao im sažaljenje kad su ga primili. To se dogodilo nama samima; određeni smo bili od vladajućeg pape Klementa, za [biskupa] crkve u Strongoliju u Calabriji, i pošto to nismo iz opravdanih razloga primili, on (Paštrić) nas je potražio, i pun radosti nam na tome čestitao. Dok nam je naprotiv poslije, kad smo primili [biskupstvo za] prvu našu crkvu, Ravellu i Scali izrazio sućut.

¹⁴ Crescimbeni, *Notizie storiche*, str. 150.

¹⁵ Bartolucci, *Bibliotheca magna rabbinica*, sv. III, str. 750.

¹⁶ Crescimbeni, *Notizie storiche*, str. 149.

Velika je bila njegova sreća, jer ju je spoznao prije nego je iskusio ono suprotno, što drugi sad podnose, jer nisu u svoje vrijeme prepoznali sreću. Kao što su ga najbolji ljudi što su bili u Rimu svi poznavali, cijenili i duboko poštovali, tako je s književnim prvacima Evrope izmjenjivao pisma, a posebice s onima koji su bili u Rimu, i imali sreću da ga upoznaju i da saobraćaju s njime. Inače bio je on tako skroman i ponizan, tako nezauzet za sebe samoga, da onaj koji ga uopće ne bi poznao, vidjevši ga, mogao bi ga smatrati svim drugim samo me onim što je bio. Na koncu 20. ožujka 1708. završio je slavni život; oplakivao ga svaki čovjek od pobožnosti i znanja, i mnogo više za njim su žudile odlične ličnosti koje su gojile prema njemu ono štovanje koje se dugovalo i njegovim neobičnim vrlinama i njegovu jedincatom književnom djelu. Ostavio je izabranu množinu hebrejskih knjiga i drugih knjiga na drugim jezicima, kojima se još više obogatila čuvena knjižnica Zavoda za širenje vjere, kojoj su po njegovoj volji bile dodijeljene. No mnogo je više svima ostavio želju da bi dulje u njemu uživali.¹⁷

Spomenimo da toliko opjevana Paštrićeva dobrotu i darežljivost nije mimoišla ni njegovu domovinu, ni rodni mu kraj. Otišavši kao dječak iz domovine Ivan nije bio iskorjenjen iz zavičaja. To je dokazao ne samo svojim radom na priređivanju glagoljskih liturgijskih knjiga nego i izuzetnim darom Splitu. Splitskome je naime sjemeništu, koje je upravo tada nastajalo, poklonio lijepu biblioteku. S tim u vezi nadbiskup primas Stefano Cosmi piše Paštriću kako se tim darom Split može promijeniti u Atenu i uvjerava darovatelja:

»Vraćajući se na knjige: o njima se vodi najtočnija briga i u jedinstvu s drugima podići će se Paštrićeva biblioteka, jedinstvena u Dalmaciji. Ne sumnjam da će joj moji nasljednici posvećivati posebnu pažnju.«¹⁸

Paštrić koji je kao nadaren dječak otišao iz zavičaja vratio se na neki način u nj darom svojih knjiga i portretom svoga lika, kojim povodom mu je pisao primas Cosmi:

»Napokon je stigla Vaša slika, Prečasnii Gospodine, slika Vašeg izvanjskog obličja, na spomen sadanjim i budućim pokoljenjima o svojstvima Vašega duha. Poslao sam je odmah u sjemenište, gdje će ne manje nego Vaše knjige služiti mladeži, jer će biti domovinski primjer, djelotvorna pobuda da ih oduševi da slijede onoga koji je učinio da je na području mudrosti zasjalo splitsko ime. Ondje će biti postavljen na zgodan način čuveni stih, koji ne može biti primjereniji: *Disce puer virtutem ex me verumque labore*«. ¹⁹

A Prospero Marefoschi, kardinal vikar Benedikta XIII. među likovima znamenitih ljudi držao je u svojoj biblioteci i portret Ivana Paštrića.

Ponajljepše svjedočanstvo o Ivanu Paštriću dao je ponajveći njegov suvremenik filozof Leibnitz. U pismu Fantoniju od 29. svibnja 1692.

¹⁷ Crescimbeni, *Notizie storiche*, str. 151—152.

¹⁸ Florio Banfi, *L' Istituzione della biblioteca Pastrizia di Spalato, Rapporti epistolari tra Stefano Cosmi e Giovanni Pastrizio con speciale riferimento a Matteo Baccotich*, *Archivio storico per la Dalmazia* 14 (1939) 381.

¹⁹ Nav. dj.

kaže o Paštriću: »veoma učeni Paštrić, čiju sam čovječnost iskusio — doctissimus Pastritius cuius humanitatem sum expertus«. ²⁰

Ispovijesti

Nisu samo drugi svjedočili o Ivanu Paštriću. I sam Paštrić govori o sebi. Stranice njegovog dnevnika, što sam ih otkrio u Vatikanskoj apostolskoj biblioteci, meka su vrsta njegovih ispovijesti. Korisno bi bilo izdati ih. Izdvajam nekoliko redaka iz njih.

»Ne govoriti o sebi i o svojim stvarima, ne tužiti se na druge, ne kazati ni najmanjeg zla o bližnjemu; već hoću da bude moj zadatak ispričati ga ako je to na mjestu, ili pohvaliti ga zbog onog što je hvale vrijedno«. ²¹

Dalje veli da želi provoditi »najveće poštovanje prema Bogu« i »poštovanje prema ljudima«. ²² I nastavlja: »ne gubiti vrijeme, makar bilo ono kako neznatno; niti se brinuti što se zbiva u vezi sa mnom, ili što se govori o meni... Nastojat ću provoditi besprijekoran život i imati Boga u duši«. ²³

Na srcu mu je bila osobito poniznost. Upravo ju je opjevao:

»O kako se poniznost Bogu mili, njemu koji makar je najveći humiliativ semetipsum jer njega nitko nije mogao poniziti; i tako mu je bila mila poniznost da se htio u njoj roditi, živjeti i umrijeti, i tumačeći bogatstvo te lijepe kreposti govorio je svojim najdražima: *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*. Bog je očitovao da je naklon poniznima i da ih nježno ljubi, a da ne može podnijeti ohole; i to je pokazao i neprestano pokazuje na primjerima. Mir što ga donosi poniznost, nemir što nastupa kad je nema, saznanje da u poniznosti nikad nema opasnosti, sve to trebaju biti jaki motivi da je se prigrli i uzme ozbiljno k srcu«. ²⁴

Na dan duhovne obnove (7. kolovoza 1670.) posebno razmatra o očima. Želi, u devetnici pred blagdan uznesenja Marijina, posvetiti svoj pogled na način Marijin: »Odvraćati pogled od svakog nečistog predmeta i ispraznog, bezvrijednog, proizašla iz čiste znatiželjnosti, odvrćati pogled od stvari koje nisu Bogu svidljive. S druge strane imati oči vedre, vesele, živahne, i pažljive, usredotočene na ono što se radi... Svete stvari, nebo, pobožne slike, siromasi, i duhovne osobe to želim da budu moji predmeti«. ²⁵

²⁰ Gottfried Wilhelm Leibniz, *Allgemeiner Politischer und Historischer Briefwechsel*, Herausgegeben von dem Leibniz-Archiv der Niedersächsischen Landesbibliothek Hannover, Achter Band 1692, Berlin 1970, str. 263. O Paštriću zalaganju da se izdadu djela drugih (dok se malo brinuo za izdavanje svojih vlastitih radova) svjedoči slučaj J. H. Sparwenfelda, čiji je *Lexicon Slavonicum* Paštrić htio promaknuti za objavljivanje. Vidi o tome: Ivan Golub, *Rad Ivana Paštrića na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga*; te Ulla Birgegard, *Johan Gabriel Sparwenfeld and the Lexicon Slavonicum, His Contribution to 17th Century Slavonic Lexicography*, Uppsala 1985, str. 79—84.

²¹ Biblioteca Apostolica Vaticana, Borg. Lat. 786 list 12v.

²² Nav. mj.

²³ Biblioteca Apostolica Vaticana, Borg. Lat. 786 list 13r.

²⁴ Nav. kodeks list 13v—14r.

²⁵ Nav. kodeks list 15r—15v.

Ne znamo kakve su bile Paštrićeve oči. No on ih nije odvrtao od siromaha. A Pismo veli da će zasjati onaj tko ne odvrta oči od ubogoga. Očito je, da je Paštrić nastojao gledati oko sebe Marijinim očima. Predmnijevam da su mu stoga oči bile pune Boga.

»Želim biti živ kao plamen«²⁶ — posljednja je, započeta i nedovršena rečenica Paštrićevog razmišljanja u devetnici pred Veliku Gospu. Bit će da je sjao i žario. Ivan Paštrić.

Pišući na dan 50. godišnjice svoga krštenja, 15. lipnja, Ivan zaključuje da je 1636. kad je bio kršten taj dan bila medjelja i spomen svetih Vida, Modesta i Krescencija, pa iz etimologije tih imena izvodi zaključke za poboljšanje svog duhovnog života: budući da je bila nedjelja, lat. Dominica, dan Gospodnji, on, Ivan, treba biti sav Gospodinov; budući da je bio spomen sv. Vida, lat. Vitus, treba biti živahan, a kako je toga dana bio i spomen sv. Modesta, lat. Modestus, treba biti čedan.²⁷ Biblijske i liturgijske aktualizacije značajke su Paštrićeva poetskog pera.

Da li je Ivan Paštrić svoje odluke ostvarivao? Jesu li one samo izraz njegovih stremjenja ili i odraz njegovih dostignuća? Iz onoga što su suvremenici o njemu posvjedočili očito je da je Ivan milosno ostvarivao ono što je sebi i Bogu obećavao.

Uz svoju pedesetu godišnjicu krštenja Ivan Paštrić je zapisao u dnevnik i ove spoznaje i stavove: »Poznato mi je iz krsnog lista da sam se 15. lipnja 1636. rodio milosti u Splitu — svojoj Domovini«.²⁸ Nabraja minulih pedeset ljeta gdje ih je proveo i u kojoj službi. Potom upire pogled u predstojeće godine: »A da bi čovjek dobro proveo godinu, treba dobro provesti dane, a dane provodi dobro kad dobro obavlja svako djelo izbjegavajući nesavršenosti a postižući savršenosti... Ono što se može naučiti na jedan način može se naučiti još i ponavljanjem. Djela su ova: 1. obavljati duševnu molitvu koja je duša ostalih molitava, 2. govoriti božanski časoslov, 3. čitati misu, ispovijedati se, 4. obavljati usmene molitve, 6. obavljati ispit savjesti, 7. čitati duhovno štivo, 8. vršiti svoje dužnosti, 9. držati predavanja, 10. saobraćati s drugima«.²⁹ Zanimljivo, u drugoj će inačici istog dana dodati 12. točku: »činiti djela milosrđa ili druge stvari koje se preporučuju«.³⁰

Redosljed ovih djela je znakovan. Na prvo mjesto stavlja Paštrić unutarnju molitvu i odmah potom sakramentalno-liturgijsku a zatim usmenu. Vidi se da je profesor dogmatike znao dobro koje mjesto sakramenti zauzimaju u kršćanskom životu. I znalac rabinističke literature, poznavalac bar u nekom stupnju istočnih kultura, Paštrić ne stavlja usmenu molitvu pred sakramentalnu. To što je molitvu stavio prije obavljanja svojih dužnosti ne znači da ih je zapostavljao nego ih je na molitvi temeljio. Zanimljivo je kako je u svoj duhovni sustav, koji bar dijelom nosi biljege baroknog vremena, unio i dodir s drugima, a doda-

²⁶ Nav. kodeks list 16v.

²⁷ Ivan Golub, *Autobiografske bilješke Ivana Paštrića (1636—1708)*, Starine, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knjiga 58, Zagreb 1980, str. 167—175.

²⁸ Nav. dj., str. 169

²⁹ Nav. dj., str. 171.

³⁰ Nav. dj., str. 172.

tak 12. točke pokazuje njegovu biblijsku tankoćutnost. U pozadini zacijelo stoji Isusova nova zapovijed ljubavi i posljednji sud po ljubavi.

Paštrićevo duhovno zdanje nije u sebe zatvoren sustav, nije, kako veli sama riječ askeza, tek pažljivo izdjelavanje, izrada svog osobnog lika, s malo ili nimalo pažnje za svijet oko sebe. Znalac, rijetki znalac Pisma u njegovim izvornim jezicima, Ivan Paštrić je sazdao svoj »zamac duše« na skladu između unutrašnjosti i vanjskosti, između samovanja i društvovanja. Oni koji su ga znali govorili su toliko dobro o njegovoj ljudskoj dragosti i znanstvenoj velikodušnosti. Doista Paštrićeva duhovnost, uza sav dug svom vremenu, nadasve je biblijska duhovnost, liturgijska duhovnost, otvorena duhovnost.

IVAN PAŠTRIĆ (1636—1708)

Résumé

Ivan Paštrić (en latin PASTRITIUS) est né en 1636. A l'âge de huit ans il quitte Split et part pour Venise chez son frère aîné Jérôme, prêtre. Celui-ci lui donna la possibilité d'apprendre la langue hébraïque. Y ayant fait des progrès, Ivan est envoyé au Collège des Neophytes à Rome (1648) pour perfectionner la connaissance de cette langue. Son professeur était Guiglio Bartolucci, auteur de la fameuse »Bibliotheca magna rabbinica« (Rome, 1675—83), l'oeuvre dont Paštrić était plus tard censeur. Il succéda à Bartolucci dans la Bibliothèque de Vatican en tant que préfet de la section hébraïque. Paštrić a étudié la théologie et la langue grecque dans le Collège Grec de S. Athanase à Rome. Ayant obtenu le doctorat de philosophie et de théologie il est ordonné prêtre et devient professeur au Collège d'Urban pour la propagation de la foi. De 1669 à 1700 il est titulaire de cette chaire éminente: la théologie polémique ou la dogmatique. En même temps il est actif aussi dans les autres champs. En 1671 il fonde avec les savants et les hommes illustres de Rome (Jean Ciampini, Jean-Marie Albani, plus tard le pape Clément XI, et les autres) l'Académie des Conciles où l'on a étudié les conciles ecclésiastiques du point de vue historique, théologique et juridique. Il a travaillé aussi sur l'édition du bréviaire glagolitique (paru à Rome en 1688) et du missel glagolitique (publié aussi à Rome en 1706). En 1706 Paštrić publie son oeuvre »Patenaë argenteae mysticaë«. Quelques autres travaux de Paštrić ont été publiés dans le cadre des oeuvres des autres écrivains.

Peu après la fondation de l'Académie Arcadia (née du cercle de la reine Christine) Paštrić devient son membre (1691). En académicien il est entré dans le mouvement littéraire qui luttait pour corriger le goût littéraire déformé et corrompu par le baroque. Paštrić passa les deux derniers ans de sa vie en président de la Congrégation de s. Jérôme à Rome où il mourut le 20 mars 1708.

Il laissa après sa mort un riche héritage de manuscrits. Les matériaux y contenus sont hétérogènes: documents, déclarations, poésies dédiées à I. Paštrić, copies, traductions, bibliophilie, lettres, philosophie, mathématiques, politique, droit, poésie, épigrammes et épitaphes, discours et sermons, philologie, liturgique, matériaux concernant le travail de Paštrić sur les livres glagolitiques, écrits spirituels, dogmatique, notices sur le gallicanisme, appréciations des écrits théologiques, biblica, hébraïsme et rabbinisme, théologie orientale, matériaux concernant l'Académie des conciles, notes concernant les conférences et les auditeurs de Paštrić.